

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
“CECE7 – VIITH EUROPEAN CONFERENCE
OF EGYPTOLOGISTS.
EGYPT 2015: PERSPECTIVES OF RESEARCH”
(Загреб, 2–7 червня 2015 р.)**

2–7 червня 2015 року у м. Загребі відбулася Сьома Європейська конференція єгиптологів, яка пройшла під темою “Єгипет 2015 – перспективи дослідження”¹. Організаторами цього заходу виступили Хорватський інститут історії (*The Croatian Institute of History*), Університет Загреба (*The Department of History, The Centre for Croatian Studies, University of Zagreb*), а також Пульгуська гуманітарна академія (*The Department of Ancient Cultures of the Pultusk Academy of Humanities in Pultusk (Poland)*). У конференції взяло участь 69 науковців із 17 країн світу (Хорватії, Польщі, Австрії, Бельгії, Німеччини, Великобританії, Італії, Франції, США, Австралії, Португалії, Греції, Словаччини, України, Сербії, Росії та Єгипту). Україну на конференції представляли співробітники Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України д. і. н. М. О. Тарасенко (як доповідач) та к. і. н. Г. В. Вертієнко (учасник дискусій).

Перша конференція під цим “брендом” була організована в 1999 році у Варшаві і певний час проходила під назвою “Центральноєвропейська конференція єгиптологів” (*Central European Conference of Egyptologists*), оскільки її організаторами виступили саме науковці з Польщі. Заходи 2001 і 2004 років були проведені у Варшаві, у 2006 році ця конференція пройшла в Будапешті. П’ята конференція пройшла в Пульгуську у 2009 році, а шоста – у Кракові у 2012 році.

На початку цей форум був націлений на молодих єгиптологів, але згодом, коли організатори стали зрілими вченими, профіль конференції змінився на більш інтегральний. На сьогодні метою Європейської конференції єгиптологів є презентація новітніх досліджень та їхніх перспектив із залученням максимально широкого кола інтересів сучасної єгиптології.

Для чотирьох робочих днів конференції було заявлено 54 доповіді, які були об’єднані у 8 тематичних секцій. Перший день конференції 2 червня розпочала секція “**Мова, література та титули**” (*Language, Literature and Titles*), в якій об’єдналися три доповіді: Х. Сатцінгера (*H. Satzinger, University of Vienna, Austria*) “Лексикон єгипетських лексичних коренів (Проект)” (“*A Lexicon of Egyptian Lexical Root (Project)*”), в якій відомий віденський професор презентував свій новий проект словника єгипетських основ на базі загальної семітської лексики; Г. Шантре (*G. Chantrain, Université catholique de Louvain, Belgium*) “Час(и) в Стародавньому Єгипті: перспективи широкого лексичного дослідження” (“*Time(s) in Ancient Egypt: perspectives of a broad lexical study*”); У. Мати́ча (*U. Matić, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Germany/Serbia*) “Вороги для живих ікон: від *m šhd* до *šhd.w*” (“*Enemies to living icons: From m šhd tq šhd.w*”).

Наступна секція цього ж дня мала назву “**Релігія та релігійні тексти**” (*Religion and Religious Texts*). Її розпочала доповідь Дж. Попельської-Гржибовської (*J. Popielska-Grzybowska, Pultusk Academy of Humanities, Poland*) “Вічність, безкінечність та Нун у Текстах пірамід” (“*Eternity, Everlastingness and Nun in the Pyramid Texts*”), у якій було розглянуто концептуальний зв’язок первинного океану Нуна з уявленнями

про темпоральні категорії вічності. Доповідь *М. О. Тарасенка* (Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України) “Діти Безсилля (*mś.w Bdš.t*) у Книзі брам” («*Children of Weakness (mś.w Bdš.t) in the Book of Gates*») була присвячено аналізу гермопольської версії міфу щодо образу *mś.w Bdš.t* в 11 годині Книги брам і низці додаткових джерел (Тексти саркофагів, Книга мертвих, рBrooklin 47.218.84). *Л. Худакова* (*L. Hudakova*, University of Vienna, Austria/Slovakia) у своїй доповіді “Парасолька після Старого царства – жіночий атрибут з хатхоричними конотаціями?” (“*The sunshade after the Old Kingdom – female attribute with Hathoric connotation?*”) запропонувала бачити в образотворчому мотиві парасольки в гробничному розписі Середнього та Нового царства семантику, пов’язану з образом богині Хатхор. *Д. Лізеганг* (*D. Liesegang*, University of Heidelberg, Germany) в доповіді «Правління Рамсеса III, під знаком “персональної релігії”» («*The reign of Ramses III, in the sign of “Personal Religion”*») пов’язала розповсюдження й особливості зображень царя в оточенні божеств із впливом т. зв. релігії “особистого благочестя”, яка набула сили за доби Нового царства. *М. Д. Пуббліко* (*M. D. Pubblico*, “L’Orientale” University of Naples, Italy) в доповіді “Розвідка щодо культу Бастет протягом Пізнього та Греко-Римського періоду: нові перспективи дослідження” (“*Investigation about the cult of Bastet during the Late and Greek-Roman Period: new perspectives of research*”) розповіла про групу бронзової дрібної скульптури, що зображує богиню Бастет, з музеїв Угорщини та Італії. У доповіді *Б. Родрігез* (*B. Rodrigues*, Portuguese Centre for Global History, Portugal) “Чи існує єгипетський герой? – Щодо міфологічних і літературних студій для предмета єгиптології” (“*Is there an Egyptian hero? – The contributes of mythological and literary studies to an Egyptological subject*”) було здійснено критичний огляд існуючих у єгиптології концепцій і гіпотез щодо топосу героя та можливості застосування в цих студіях даних суміжних гуманітарних дисциплін. Схожу тематику доповіді запропонував інший португальський дослідник – *Г. Б. Пірез* (*G. B. Pires*, Portuguese Centre for Global History, Portugal): “Дослідження сакрального космосу у Стародавньому Єгипті: зразок взаємодії між єгиптологією та іншими царинами знань” (“*The Study of the Sacred Space in Ancient Egypt: an example of interaction between Egyptology and other Fields of Knowledge*”). Завершився перший робочий день конференції екскурсією центром міста та відвідуванням Музею міста Загреба.

Роботу 3 червня розпочала секція “**Мистецтво, іконографія та студії з архітектури**” (*Art, Iconography and Architecture studies*). Було проголошено п’ять доповідей. *Ч. Харт* (*C. Hart*, University of Wales – Trinity Saint David, United Kingdom) у доповіді “Дослідження та аналіз ролі іконографічного мотиву розетки в єгипетському художньому репертуарі: приклад вивчення” (“*An Examination and Analysis of the Role of the Iconographic Rosette Motif in the Egyptian Artistic Repertoire: A Case Study*”) розглянув мотив розетки на середземноморських аналогіях. *Д. Стефанович* (*D. Stefanović*, University of Belgrade, Serbia) в доповіді “Ідентифікація скульпторів у межах майстерні – приклад майстерні пізнього Середнього царства” (“*Identifying sculptors within a workshop – the case of the late Middle Kingdom Theban workshop*”) на базі стилістичного дослідження оформлення стел виявила руку трьох художників і трьох різьбярів по каменю, що працювали у вказаний час у Фівах. Доповідь *Я. Івашук* (*J. Iwaszczuk*, Institute of Mediterranean and Oriental Cultures – Polish Academy of Sciences, Poland) “Батальні сцени з храму Тутмоса I в Курні” (“*Battle scenes from the temple of Thutmose I in Gurna*”) було присвячено реконструкції батальних сцен на фрагментах храмових рельєфів Тутмоса I з новітніх розкопок польської експедиції. *К. Браулінська* (*K. Braulinska*, University of Warsaw, Poland) у доповіді “Кілька зауважень щодо іконографії левів у храмі Хатшепсут у Дейр ель-Бахрі” (“*Some Remarks on the Lion Iconography in the Temple of Hatshepsut at Deir el-Bahari*”) на базі власних зоологічних спостережень дослідила низку особливостей у зображенні хижаків.

М. Бальді (*M. Baldi*, University of Pisa, Italy) виголосив доповідь “Домашня архітектура і повсякденне життя в Мероїтській Нубії” (“*Domestic architecture and daily life in Meroitic Nubia*”).

Наступна секція мала напрямом “**Поховальні та погребальні студії**” (*Funerary and burial studies*). Серед доповідей цієї секції особливо слід підкреслити такі.

У доповіді Х. Страдвік (*H. Strudwick*, Fitzwilliam Museum, University of Cambridge, United Kingdom) “Смерть на Нілі; єгипетські саркофаги у Фітзвільямському музеї, Кембридж” (“*Death on the Nile: Egyptian coffins at the Fitzwilliam Museum, Cambridge*”) було подано стислий огляд та історію формування колекції саркофагів у цьому музеї. Н. Страдвік (*N. Strudwick*, University of Memphis, United States of America / United Kingdom) виголосив доповідь “Пограбування фіванських гробниць: вступ і приклад ТТ 99» (“*The robbery of Theban Tombs: an introduction and the example of TT 99*”), в якій розповів про проблему узурпації, повторного використання та пограбування однієї з гробниць фіванського некрополя, в розкопках якої автор особисто брав участь. Незалежний дослідник В. Шербіні (*W. Sherbiny*, Belgium) у доповіді “Найбільш раннє джерело з т. зв. Книгою двох шляхів як декорацією днища саркофагів з раннього Середнього царства” (“*The earliest source with the so-called Book of Two Ways as a coffin-floorboard decoration form the early Middle Kingdom*”) подав опис оформлення відповідного сегмента на саркофазі В6С з Каїрського музею старожитностей. А. Лукашевич (*A. Lukaszewicz*, University of Warsaw, Poland) у доповіді “Нотатки щодо *proskynemata* в гробниці Рамсеса VI” (“*Remarks on the proskynemata in the tomb of Ramesses VI*”) розповів про групу грецьких графіті в одній із царських гробниць Нового царства у фіванському некрополі. А. Мюллер (*A. Mueller*, University of Kiel, Germany) у своїй доповіді “Римські мумійні маски в контексті: реконструкції центрів виробництва та територій розповсюдження” (“*Roman mummy masks in context: The reconstruction of workshop productions and distribution areas*”) запропонувала дослідження локальних шкіл з виготовлення картонажних поховальних масок.

Секція “**Медицина та дослідження мумій**” (*Medicine and mummy studies*) містила доповіді вчених з Польщі, Хорватії та Греції щодо різних видів природничонаукових досліджень єгипетських мумій. Особливий інтерес викликали такі доповіді: М. Чавки і його колег (*M. Čavka, B. Olujić & T. Kelava*, University of Zagreb, Croatia) “Томокістінурія як можливе пояснення таємниці Ехнатона” (“*Homocystinuria, a Possible Explanation of the Akhenaten’s mystery*”), в якій було запропоновано нову хворобу, якою начебто хворів єгипетський фараон-реформатор; колективу хорватських медиків (*I. Čepulić, B. Brkljačić, M. Čavka*, University of Zagreb, Croatia & *A. Petaros*, University of Rijeka, Croatia) “Палеорадіологічне обстеження загребської мумії” (“*Zagreb mummy paleoradiological reappraisal*”) щодо комплексного рентгенологічного дослідження т. зв. “загребської мумії” жінки елліністичної доби, відомої завдяки наявності в неї унікального папірусу з поховальним текстом етрусською мовою; та колективу грецьких вчених на чолі з А.-А. Маравелією (*A.-A. Maravelia*, Hellenic Institute of Egyptology, Greece) щодо нового потужного проекту з дослідження єгипетських мумій і саркофагів у зібранні Національного археологічного музею в Афінах (“*The CT-Scanning Project of the Hellenic Institute of Egyptology: Archaeological & Forensic Study of the 9 Ptolemaic Mummies from Panopolis at the Premises of the National Archaeological Museum in Athens*”). Завершив робочий день вечірній прийом для учасників конференції в Посольстві Арабської Республіки Єгипет у Хорватії.

Наступного дня, 4 червня, для учасників було організовано екскурсію до замків Хорватського Загір’я (Hrvatske Zagorje). 5 червня робота конференції продовжилася секцією “**Матеріальна культура та музейні студії**” (*Material culture and Museum studies*). Серед дев’яти виголошених доповідей найбільший інтерес викликали такі

повідомлення. С. Мосер (*S. Moser*, Civico Museo di Storia ed Arte, Italy) у доповіді “Єгипетська колекція в Муніципальному музеї історії та мистецтва в Триєсті: його історія та деякі світлини” (“*The Egyptian collection at the Civico Museo di Storia ed Arte of Trieste: its history and some highlights*”) розповіла про історію формування єгипетської колекції в Триєсті і її найцікавіші артефакти, зокрема саркофаги. Доповідь С. Мінієрі (*St. Minieri*, University of Naples “L’Orientale”, Italy) “Розкопки в архіві: єгипетська колекція Борджія в НАМН” (“*Excavation in Archive: the Borgia Egyptian Collection of the MANN*”) була присвячена історії формування та ідентифікації артефактів з колекції родини Борджія у фондах Національного археологічного музею Неаполя. Дж. Дебовська-Людвін (*J. Debowska-Ludwin*, Jagiellonian University, Poland) у доповіді “Наскільки тісними були стосунки? Єгипетські та левантійські традиції будівництва житла в IV ст. до н. е.” (“*How close the relation was? Egyptian and Levantine building traditions in the 4th millennium B.C.*”) звернула увагу на спільні риси в архітектурі поселень Єгипту і Передньої Азії. Й. Ауенмюллер (*J. Auenmüller*, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, Germany) у доповіді “Нові погляди на лиття бронзи в Пізній період: виробничі матеріали з некрополя в Куббет ель-Хава” (“*New Insights into Late Period Bronze Casting: the workshop materials from the Qubbet el-Hawa necropolis*”) розповів про дослідження форм для лиття бронзових фігурок божеств, знайдених під час археологічних розкопок німецької експедиції в Куббет ель-Хава в 1960-х роках. С. Снейп (*St. Snape*, Liverpool University, United Kingdom) у доповіді “Рамессидські присвоєння стародавнього Мемфіса” (“*Ramesside Appropriations of Ancient Memphis*”) продемонстрував, як єгиптяни за доби XX династії розвивали монументальне будівництво в Мемфісі з акцентом на інтерес до доби Старого та Середнього царств, що було проявом культурної пам’яті. М. Томорад (*M. Tomorad*, University of Zagreb, Croatia) у доповіді “Ушебті в приватних і музейних колекціях Хорватії: типологічна студія” (“*Shabtis in private and museum collections in Croatia: typological study*”) подав огляд наявних у Хорватії статуєток ушебті та презентував розроблену ним типологію цих фігурок для Пізньої та Греко-Римської доби. Остання секція цього дня мала назву “Єгиптоманія, Мандрівники” (*Egyptomania, Travellers*) і була присвячена ремінісценціям давньоєгипетської культури в модерному світі, а також постатям окремих ранніх дослідників Єгипту. У межах цієї секції було проголошено п’ять доповідей.

Ранкова сесія 6 червня, останнього робочого дня конференції, мала назву “Історичні студії” (*Historical studies*), і в її межах було прочитано дев’ять повідомлень. Серед найбільш цікавих відзначимо такі. У доповіді Ж.-З. Петцніка (*J.-P. Pätznick*, Sorbonne Paris IV, France) «Меретнейт – Принцеса, цариця, регент та... перша жінка фараон?» («*Meretneith – “Princess, Queen, Regent and... first woman pharaoh?”*»), в якій було порушено питання про сутність загадкового правління цариці I династії. Ф. Ланкастер (*Fr. Lankester*, United Kingdom) у доповіді «Створення “космічного царя”: політика формування ранньоєгипетського абсолютного правителя» («*Creating ‘The Cosmic King’: The Politics of Fashioning the Early Egyptian Absolute Ruler*») розповів про різні способи (писемність, візуальні образи, архітектура, поховальний обряд тощо), за допомогою яких перші єгипетські фараони намагалися утвердити ідеологію абсолютної царської влади. Цю тему певною мірою продовжила доповідь Г. Сміта (*G. Smith*, United Kingdom) “Зло та насилля: утворення додинастичної єгипетської держави під примусом і сумнівним значенням” (“*Vice and Violence: Creating the Egyptian predynastic state under duress and by dubious means*”), у якій було зосереджено увагу на факторі насилля в процесі творення держави. У доповіді А. Є. Демідчика (Новосибірський державний університет, Новосибірський державний педагогічний університет, Росія) “Мерикаре-Хеті – шостий цар Гераклеопольського царського дому” (“*Merikare Khety – the Sixth King of the Heracleopolitan Royal House*”) були розглянуті особливості державного управління та ідеології Єгипту за

правління Мерікаре (XI династія). О. О. Іллін-Томич (Інститут сходознавства РАН, Росія) у доповіді “Регіональна адміністрація Єгипту за пізнього Середнього царства: від негативного до позитивного визначення” (“*Regional Administration in Late Middle Kingdom Egypt: from a negative towards a positive definition*”) зробив спробу реконструкції базової моделі місцевого управління на основі аналізу титулів осіб, відтворених на поховальних стелах, і дійшов висновку, що у Фіванському регіоні наприкінці Середнього царства владу на місцях утримують представники жрецтва Амона. Н. Маркович (N. Marković, University of Belgrade, Serbia) в доповіді “На вершині світу: родина царя Амасіса в Мемфісі” (“*On the top of the world: the family of king Amasis at Memphis*”) на прикладі всебічного аналізу джерел показав, як генерал Амасіс, отримавши царську владу в 570 р. до н. е., поступово висуває на керівні жрецькі посади в Мемфісі, який відіграв на той час стратегічну роль, членів своєї сім’ї.

Остання секція конференції мала назву “Археологія та розкопки” (*Archaeology and excavations*) і була присвячена кільком новітнім відкриттям у долині Нілу. Всього було прочитано три доповіді. Н. Малечка-Дрозд (N. Malecka-Drozdz, Jagiellonian University, Poland) у своїй доповіді “Збереження та розподіл – приклад ранньодинастичних та староегипетських споруд для зберігання у світлі нових відкриттів” (“*Storage and distribution – the case of the Early Dynastic and Old Kingdom silo facilities in the light of the new discoveries*”) продемонструвала залежність розвитку держави та містобудування від прогресу у розвитку та збільшенні розмірів спеціальних споруд для збереження провіанту. С. Онстін (S. Onstine, University of Memphis, United States of America) у доповіді “Місія Університету Мемфіса у Фіванській гробниці № 16” (“*The University of Memphis mission to Theban Tomb 16*”) розповіла про сучасний стан збереження розписів і архітектури гробниці Пахенсі (ТТ 16) в Західних Фівах і останні роботи в ній американської експедиції Мемфіського університету з повторного дослідження та консервації. Колектив польських археологів (W. Ejsmond, J. Chyla, D. Takács, P. Witkowski, D. F. Wiczorek, M. Ożarek-Szilke, University of Warsaw, Poland) доповів про результати роботи однієї з польських експедицій у доповіді “Результати новітнього археологічного дослідження Гебелейна” (“*Results of Recent Archaeological Research at Gebelein*”).

На фінальному засіданні були підведені підсумки роботи, оголошено що у 2016 році буде видана збірка статей з матеріалами конференції, а наступну, *Восьму Європейську конференцію єгиптологів* заплановано на літо 2019 року в м. Лісабоні (Португалія). По завершенню роботи форуму, учасників запросили оглянути єгипетську експозицію Археологічного музею в Загребі, де міститься найбільша на Балканах колекція давньоєгипетських артефактів. А вже наступного дня було організовано екскурсію до Національного природного парку “Плітівіцькі озера” (“*Plitvička jezera*”).

¹ Публікація тез доповідей: CECE7 – VIIth European Conference of Egyptologists. Egypt 2015: Perspectives of Research. Zagreb, Croatia (2–7 June, 2015). – Zagreb, 2015. – 56 p. Офіційний веб-сайт конференції: <http://www.starapovijest.eu/cece7-viith-european-conference-of-egyptologists-egypt-2015-perspectives-of-research-zagreb-croatia-2-7-june-2015-programme/>

М. О. Тарасенко, Г. В. Вертієнко